

Fimmtudaginn 22. júní 1995.

Nr. 142/1993.

Margrét Steinunn Bárðardóttir

(Björgvin Þorsteinsson hrl.)

gegn

Goða hf.

(Gísli Baldur Garðarsson hrl.)

Verslunarskuld. Umboð. Aðild. Útgerð skips.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómaramenn Garðar Gíslason og Gunnlaugur Claessen og Arnljótur Björnsson, settur hæstaréttardómari.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 5. apríl 1993 og krefst sýknu af öllum kröfum stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi gerir þær kröfur, að áfrýjandi verði dæmd til að greiða 153.026 krónur ásamt dráttarvöxtum frá 15. október 1991 og málskostnað fyrir Hæstarétti.

Áfrýjandi gerir ekki athugasemdir við breytingu á kröfugerð stefnda hér fyrir dómi. Eigi er ágreiningur um, að vörukaup, sem stefndi krefst greiðslu fyrir, voru vegna útgerðar fiskiskipsins Freys, ÓF-36.

Áfrýjandi heldur því fram, að skipið hafi á þeim tíma, sem hér um ræðir, verið gert út af eiganda þess, Sigvalda Þorleifssyni hf. Áfrýjandi og eiginmaður hennar, Helgi Friðgeirsson, skýra bæði svo frá fyrir dómi, að þau hafi þá verið í starfi hjá eiganda skipsins, hún sem gjaldkeri, en hann sem háseti á skipinu. Í greinargerð áfrýjanda í héraði segir hins vegar, að eiginmaður áfrýjanda, Helgi Friðgeirsson, hafi verið „með bátinn á tímabilinu september 1991–febrúar 1992 á vegum útgerðaraðilans. . .“. Áfrýjandi hefur ekki skýrt þessi ummæli frekar. Hins vegar ber hún, að þau Helgi hafi ætlað að kaupa bátinn, og hafi þau lagt til beitingarvél í hann á umræddu tímabili.

Rúnar Sigvaldason, framkvæmdastjóri Sigvalda Þorleifssonar hf., segir fyrir dómi, að með sér, Helga Friðgeirssyni og öðrum nafngreindum manni hafi tekist munnlegt samkomulag um, að hinir

síðarnefndu tækju skipið á leigu. Upplýsingar liggja ekki fyrir um, hvort hinn nafngreindi þriðji maður hafi tekið þátt í útgerðinni, þegar til átti að taka. Rúnar Sigvaldason skýrir einnig svo frá, að Helgi hafi verið útgerðarmaður skipsins á fyrrnefndu tímabili og selt afla þess Sigvalda Þorleifssyni hf. Gögn málsins styðja eindregið þessa frásögn Rúnars, m. a. framburður áfrýjanda fyrir héraðsdómi þess efnis, að Sigvaldi Þorleifsson hf. hafi greitt fé á bankareikning hennar vegna kaupa hlutafélagsins á fiski. Sagði hún ástæðu þess hafa verið þá, að „maðurinn minn er gjaldþrota og hafði ekki ávísunarhefti. Ég var með launareikning, ávísunarreikning og það lá beinast við að leggja það inn á hann“.

Áfrýjandi og eiginmaður hennar hafa ekki lagt fram nein gögn til stuðnings þeirri staðhæfingu, að þau hafi verið starfsmenn Sigvalda Þorleifssonar hf., þegar umdeild vörukaup fóru fram hjá verslun stefnda, þótt tilefni hafi gefist til þess undir rekstri málsins. Eru yfirlýsingar og framburður þeirra í málinu yfirleitt mótsagnakennd og ekki trúverðug.

Samkvæmt því, sem nú var rakið, má leggja til grundvallar, að Freyr, ÓF-36, hafi á áðurgreindum tíma í reynd verið rekinn á kostnað og ábyrgð áfrýjanda og eiginmanns hennar.

Að þessu athuguðu og að öðru leyti með hliðsjón af forsendum héraðsdóms ber að staðfesta niðurstöðu hans um ábyrgð áfrýjanda á hinn umdeildu vöruúttekt í verslun stefnda. Ber því að taka dómkröfur stefnda til greina.

Eftir þessum úrslitum ber að dæma áfrýjanda til að greiða stefnda málskostnað, eins og greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð:

Áfrýjandi, Margrét Steinunn Bárðardóttir, greiði stefnda, Goða hf., 153.026 krónur ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 15. október 1991 til greiðsludags.

Áfrýjandi greiði stefnda 200.000 krónur samtals í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 14. janúar 1993.

Mál þetta, sem dómtekið var 7. þ. m., er höfðað með stefnu, birtri 17. mars sl.

Stefnandi er Goði hf., kt. 650987-2689, Laugalæk 2 A, Reykjavík.

Stefnda er Margrét Steinunn Bárðardóttir, kt. 070248-4259, Flúðaseli 63, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að stefnda verði dæmd til að greiða stefnanda 161.692,75 kr. ásamt dráttarvöxtum [og málskostnaði].

Af hálfu stefndu er þess krafist, að hún verði sýknuð af kröfum stefnanda í máli þessu. Þá er krafist málskostnaðar [...].

Málavextir, málsástæður og lagarök.

Stefnandi heldur því fram, að rétt fyrir kl. 17.00 24. september 1991 hafi maður að nafni Helgi Friðgeirsson, eiginmaður stefndu í máli þessu, komið í skipaverslun stefnanda og opnað reikning í nafni stefndu vegna útgerðar bátsins Freys, ÓF-36. Hafi hann sagt, að úttektin yrði greidd, um leið og næsta úttekt yrði gerð. Helgi hafi gefið þá skýringu á því, að reikningurinn yrði á nafni stefndu, en ekki sínu eigin, að útgerðin væri skráð á nafn stefndu, og yrði hún með öll fjármál vegna útgerðarinnar á sinni könnu. Helgi hafi verið með miða með nafni og kennitölu stefndu ásamt heimilisfangi hennar og símanúmeri. Starfsmaður í skipaversluninni, Páll Rafnsson, hafi haft samband við fjármálastjóra stefnanda, Jón Axel Pétursson, til að fá heimild til að opna reikninginn á nafni stefndu. Jón Axel hafi ekki fundið nafn stefndu á skuldalista Reiknistofunnar hf. og samþykkt, að reikningurinn yrði opnaður. Páll hafi síðan að morgni næsta dags hringt í stefndu til að fá staðfestingu á því, að reikningurinn yrði opnaður í hennar nafni og hún bæri ábyrgð á því. Hafi stefnda veitt vilyrði sitt fyrir því og vitni að því samtali verið starfsmaður skipaverslunarinnar, Stella Björk Halldórsdóttir. Hafi Helgi komið snemma sama morgun ásamt matsveini Freys, ÓF-36, og tekið vörurnar og matsveinninn kvittað fyrir móttöku á reikningana.

Af hálfu stefndu er því haldið fram, að hún hafi aldrei verið í neinu sambandi við stefnanda og aldrei skuldbundið sig með einum eða öðrum hætti vegna vörukaupanna. Þá hafi hún aldrei fengið senda neina reikninga vegna úttektar. Eiginmaður stefndu, nefndur Helgi Friðgeirsson, hafi verið með Frey, ÓF-36, á tímabilinu frá september 1991 fram í febrúar 1992 á vegum útgerðaraðilans, Sigvalda Þorleifssonar hf., Ólafsfirði, og honum vísað af hálfu forsvarsmanns útgerðaraðilans, Rúnars Sigvaldasonar, á stefnanda sem viðskiptaaðila útgerðarinnar um þau vörukaup, sem hinir umstefndu reikningar taki til. Hafi um það verið talað að sögn eiginmanns stefndu, þegar hann setti sig í samband við stefnanda í september 1991 og fékk það staðfest, að útgerðarfélagið væri viðskiptaaðili þar, að reikningar fyrir úttekt yrðu sendir útgerðarfélaginu.

Stefnandi hefur lagt fram í málinu yfirlýsingu Rúnars Sigvaldasonar,

framkvæmdastjóra Sigvalda Þorleifssonar hf. (SP hf.). Þar kemur fram, að eiginmaður stefndu, umræddur Helgi Friðgeirsson, hafi tekið bátinn Frey, ÓF-36, á leigu af SP hf. tímabilið 1. september 1991 til 28. febrúar 1992. Hafi Helgi gert bátinn út á eigin ábyrgð, og séu það þess vegna ósannindi, að hann hafi rekið bátinn á vegum SP hf. Einnig sé það alrangt, að framangreindur framkvæmdastjóri hafi nokkurn tíma bent Helga á að hafa samband við skipaverslun stefnanda og opna reikning í nafni SP hf. og láta senda reikninga vegna vörukaupa á fyrirtækið. Þvert á móti hafi framkvæmdastjórinn haft samband við skipaverslun stefnanda um miðjan ágúst 1991 og tilkynnt, að ekki væri heimilt að taka frá þeim tíma meira af vörum út á reikning fyrirtækisins, og jafnframt farið fram á, að reikningnum yrði lokað. Hefði átt að taka eitthvað út á reikning fyrirtækisins í september 1991, hefði þurft að hafa samband við framkvæmdastjórnann til að fá leyfi fyrir því. Það hafi ekki verið gert vegna Helga Friðgeirssonar, enda hefði slíkri málaleitan verið hafnað. Þá kemur fram í yfirlýsingu þessari, að á því tímabili, sem Helgi Friðgeirsson hafi haft nefndan bát á leigu, hafi hann landað afla hjá SP hf. og verðmæti aflans verið greitt eiginkonu hans, stefndu í máli þessu, þar sem hún hafi haft fjármál þeirra hjóna á sinni hendi. Yfirlýsingu þessa hefur Rúnar staðfest fyrir dómi.

Þá liggur fyrir í málinu útskrift af skuldalista Reiknistofunnar hf., þar sem m. a. kemur fram, að 6. september 1990 hafi verið gert árangurslaust fjárnám hjá Helga Friðgeirssyni. Er því haldið fram af hálfu stefnanda, að þetta sé skýringin á því, að Helgi hafi látið opna reikning á nafni stefndu, en ekki sínu eigin, þar sem eigi séu opnaðir reikningar hjá stefnanda, ef svo er ástatt um hjá aðilum sem rakið er hér að ofan, að var hjá Helga Friðgeirssyni. Hann hafi að auki verið úrskurðaður gjaldþrota 2. janúar 1992 og skiptum lokið á búi hans sem eignalaus 15. júní sl. Stefnda og Helgi hafi því beitt blekkingum og því með ólíkindum, að vörnum sé haldið uppi í málinu með slíkum ósannindum sem fram komi hjá stefndu, enda fráleitt að halda því fram, að stefnandi hafi tekið það upp hjá sjálfum sér að opna reikning á nafni stefndu.

Stefnandi reisir kröfu sína á almennum reglum samninga- og kröfuréttar. Komist hafi á samningur milli stefnanda og stefndu, sem stefnandi hafi að fullu efnt fyrir sitt leyti, en stefnda ekki, og beri stefndu að efna samninginn fyrir sitt leyti. Stefnda sé réttur aðili að máli þessu og því ekki grundvöllur sýknu skv. 2. mgr. 45. gr. laga nr. 85/1936, sbr. nú 2. mgr. 16. gr. laga nr. 91/1991.

Stefnda krefst sýknu á grundvelli aðildarskorts, sbr. 2. mgr. 45. gr. laga nr. 85/1936, sbr. 2. mgr. 16. gr. nógildandi laga um meðferð einkamála nr. 91/1991.

Fyrir dóminn komu og gáfu skýrslu af hálfu stefnanda Páll Rafnsson, yfirmaður skipaverslunar stefnda, Stella Björk Halldórsdóttir, ritari í skipaversluninni, og Jón Axel Pétursson, fjármálastjóri stefnanda. Voru skýrslur þeirra að öllu leyti í samræmi við málatilbúnað stefnanda. Páll kvað hafa verið hringt í sig af hálfu Sigvalda Þorleifssonar hf. í lok ágúst 1991 og þess farið á leit, að reikningi fyrirtækisins hjá stefnanda vegna Freys, ÓF-36, yrði lokað, og hefði það verið gert. Kvaðst Páll hafa hringt í stefndu, eftir að eiginmaður hennar, Helgi Friðgeirsson, hafði komið að máli við sig, og hún samþykkt, að hún yrði greiðandi á reikningum stefnanda vegna úttekta fyrir Frey, ÓF-36.

Stella Björk kvaðst hafa verið vitni að því, að þetta símtal hefði farið fram. Kvað hún Pál þá hafa haft fyrir framan sig miða með nafni stefndu, kennitölu, símanúmeri og nafni bátsins. Kvaðst Stella Björk muna sérstaklega eftir þessu tilviki, þar sem afar sjaldgæft sé, að kvenmaður sé skráður fyrir útgerð skips, heldur nánast alltaf hlutafélag eða karlmaður.

Jón Axel staðfesti, að Páll hefði haft samband við sig til að fá leyfi fyrir því, að opnaður yrði reikningur í nafni stefndu hjá stefnanda, og eftir athugun á vanskilaskrá hefði hann gefið samþykki sitt við því. Hann kvað, að sökum þess hraða, sem er á viðskiptum eins og þeim, sem hér um ræðir, en oft þyrfti að afgreiða skip samdægurs, væri nánast óframkvæmanlegt að ganga skriflega frá samþykki útgerðaraðila, sem oft væru úti á landi, og því hefði sú venja komist á hjá stefnanda að haga viðskiptum á þann veg, er greinir í máli því, sem hér er til meðferðar. Hann kvað frumrit reikninga vera send til þess, sem pantar „kost“, skömmu eftir að varan hefur verið afgreidd, og síðan væru keyrðir út gíróseðlar mánaðarlega og sendir viðskiptamanni. Fram kom bæði hjá Jóni Axel og Páli, að stefnda hefði aldrei haft samband við þá út af sendingum frumrita reikninganna og gíróseðlanna til hennar.

Þá gaf stefnda skýrslu í dómnum svo og vitnin Magnús Helgi Friðgeirsson, Matthías Andrússon, lögskráningarstjóri í Hafnarfirði, og Þorleifur Rúnar Sigvaldason, framkvæmdastjóri Sigvalda Þorleifssonar hf.

Stefnda kannaðist ekki við, að hringt hefði verið í sig af hálfu stefnanda vegna opunar reiknings hjá honum, hvað þá heldur að hafa í símtali við starfsmann stefnanda eða á annan hátt samþykkt að vera greiðandi reikninga vegna úttekta fyrir Frey, ÓF-36. Kvaðst stefnda hafa verið gjaldkeri Sigvalda Þorleifssonar hf. og greitt reikninga fyrirtækisins svo og laun skipverja. Kvaðst stefnda sjálf hafa þegið laun frá Sigvalda Þorleifssyni hf. Hún kvað staðið hafa til, að hún og Helgi, eiginmaður sinn, keyptu Frey, ÓF-36, af Sigvalda Þorleifssyni hf. Kvað hún Helga hafa verið gjaldþrota og hann

því ekki haft tékkareikning. Af þeim sökum hefðu greiðslur vegna kaupa Sigvalda Þorleifssonar hf. á fiski úr nefndum bát verið lagðar inn á tékkareikning stefndu, sem hefði síðan séð um að greiða áhöfn skipsins laun o. fl. sem gjaldkeri Sigvalda Þorleifssonar hf. Hún kannaðist ekki við að hafa fengið reikninga eða giróseðla vegna úttekta þeirra, sem stefnt er út af málinu. Hins vegar kvaðst hún hafa fengið í hendur framangreint innheimtubréf stefnanda frá 10. febrúar 1992, en ekkert samband haft við stefnanda af því tilefni.

Vitnið Magnús Helgi Friðgeirsson kannaðist ekki við að hafa opnað reikning hjá Goða hf. 25. september 1991 og alls ekki á nafni stefndu. Þá kvaðst vitnið ekki hafa haft bátinn Frey, ÓF-36, á leigu hjá Sigvalda Þorleifssyni hf. og einungis verið háseti á bátnum, sem gerður hefði verið út af Sigvalda Þorleifssyni hf.

Vitnið Matthías Andrússon kvaðst hafa farið tvisvar um borð í Frey, ÓF-36, hið fyrra sinn í október 1991 og hið síðara í janúar 1992. Í bæði skiptin hefði hann hitt fyrir stefndu og Helga Friðgeirsson. Hefði Helgi í báðum tilvikum verið kynntur fyrir sér sem útgerðarmaður bátsins og verðandi eigandi og stefnda sem framkvæmdastjóri útgerðarinnar. Hefði Helgi sagt vitninu, að stefnda ætti að sjá um öll mál útgerðarinnar.

Vitnið Rúnar Sigvaldason hefur, eins og að framan greinir, staðfest fyrir dómnum nefnda yfirlýsingu sína frá 16. september sl. Vitnið staðhæfði í skýrslu sinni hér fyrir dómi, að Helgi Friðgeirsson hefði verið útgerðaraðili Freys, ÓF-36, frá því í september 1991 fram til loka febrúar 1992. Hefði fyrirtæki vitnisins keypt fisk af Helga og greitt andvirði hans inn á reikning stefndu. Kvað vitnið, að af hálfu Sigvalda Þorleifssonar hf. hefðu aldrei verið greidd nein laun til Helga og stefndu í máli þessu. Þá fullyrti vitnið, að það hefði hringt í stefnanda í lok ágúst sl. og tilkynnt lokun reiknings fyrirtækisins þar vegna útgerðar Freys, ÓF-36. Hefði þetta verið gert vegna yfirtöku Helga á rekstri bátsins.

Forsendur og niðurstaða.

Fyrir liggur í málinu, að opnaður var reikningur hjá stefnanda 25. september 1991 í nafni stefndu vegna útgerðar bátsins Freys, ÓF-36. Voru teknar út vörur vegna bátsins sama dag og nokkur skipti síðar, en kröfugerð stefnanda sætir ekki tölulegum andmælum af hálfu stefndu. Svo sem að framan greinir, kannast vitnið Magnús Helgi Friðgeirsson alls ekki við að hafa opnað neinn reikning greint sinn, hvað þá heldur að hafa gert það á nafni eiginkonu sinnar, stefndu í máli þessu, svo sem eindregið er haldið fram af hálfu stefnanda með ofangreindum framburði starfsmanna hans. Þá

hefur stefnda mótmælt því, að hringt hafi verið í sig af hálfu stefnanda vegna opnunar reikningsins.

Vitnið Þorleifur Rúnar Sigvaldason fullyrðir, að vitnið hafi látið loka reikningi Sigvalda Þorleifssonar hf. hjá stefnanda vegna Freys, ÓF-36, í lok ágúst 1991 og vegna viðtöku fyrrgreinds Helga Friðgeirssonar á rekstri bátsins. Er þetta í samræmi við framburð Páls Rafnssonar, sem staðfestir að hafa látið loka reikningnum greint sinn að beiðni Rúnars. Þá fullyrðir Rúnar, að Helgi hafi haft umræddan bát á leigu og rekið á eigin ábyrgð frá því í september 1991 til loka febrúar 1992. Skýrsla vitnisins Matthíasar Andrés-sonar lögskráningarstjóra um afskipti vitnisins af bátnum er að þessu leyti í samræmi við skýrslu Rúnars, en Matthías segir, að Helgi hafi bæði í október 1991 og janúar 1992 verið kynntur fyrir sér sem útgerðarmaður bátsins og stefnda sem framkvæmdastjóri útgerðarinnar. Hafi Helgi sagt vitninu, að stefnda ætti að sjá um öll mál útgerðarinnar.

Í málinu liggur fyrir, að á tímabilinu frá 15. október 1991 til 15. janúar 1992 sendi stefnandi stefndu fjóra gíröseðla um úttektir á nafni stefndu vegna Freys, ÓF-36. Stefnda neitar að hafa fengið gíröseðlana í hendur. Á hinn bóginn viðurkennir hún að hafa fengið innheimtubréf stefnanda, dagsett 10. febrúar 1992, en kveðst samt ekkert samband hafa haft við stefnanda til að mótmæla réttmæti þess.

Svo sem áður greinir, hefur af hálfu stefnanda verið lögð fram útskrift af skuldalista Reiknistofunnar hf., þar sem m. a. er að finna nafn umrædds eiginmanns stefndu. Kemur þar m. a. fram, að 6. september 1990 hafi verið gert árangurslaust fjárnám hjá honum. Þá er því ómótmælt, að bú hans hafi verið tekið til gjaldþrotaskipta 2. janúar 1992 og skiptum lokið í því sem eignalaus 15. júní sl.

Pegar virt er vætti Rúnars Sigvaldasonar um lok viðskipta Sigvalda Þorleifssonar hf. við stefnanda vegna bátsins Freys, ÓF-36, í ágústlok 1991, framburður vitnisins að öðru leyti, sem að mati dómsins er trúverðugur, staðfesting starfsmanns stefnanda á þessum reikningslokum, samhljóða framburður starfsmanna stefnanda um aðdraganda að opnun reiknings á nafni stefndu hjá stefnanda greint sinn, skýrsla vitnisins Matthíasar Andrés-sonar um það, með hverjum hætti Helgi Friðgeirsson og stefnda voru kynnt fyrir honum sem lögskráningarstjóra bæði í október 1991 og janúar 1992, og aðgerðaleyfi stefndu í tilefni innheimtubréfs stefnanda, þykir stefnanda hafa tekist sönnun um það, að nefndur Helgi hafi umrætt sinn opnað fyrrgreindan reikning hjá stefnanda í nafni stefndu og með hennar samþykki, staðfestu með símtali við stefnanda, þannig, að samningur hafi komist á milli aðila málsins um viðskipti þau, sem mál þetta er sprottið af. Að áliti

dómsins þykir mál þetta þannig vaxið, að langlíklegast sé, að Helgi, sem að sögn stefndu var „gjaldþrota“ og hafði ekki tékkareikning á umræddum tíma, hafi opnað reikninginn á nafni stefndu í samráði við hana, þar eð þau hafi bæði gert sér grein fyrir því, að nafn hans var á vanskilaskrá og því myndi ekki verða samþykkt af hálfu stefnanda, að reikningur yrði opnaður á nafni Helga. Til stuðnings þessu þykir vera, að fram er komið í málinu, að stefnda fór með öll fjármál útgerðar Freys, ÓF-36, á umræddu tímabili og að allar greiðslur frá Sigvalda Þorleifssyni hf. vegna kaupa á fiski úr Frey, ÓF-36, voru lagðar inn á persónulegan reikning stefndu.

Samkvæmt framansögðu ber að taka kröfur stefnanda til greina og dæma stefndu til að greiða honum 161.692,75 kr. með vöxtum, eins og krafist er og nánar greinir í dómsorði. Þá ber að dæma stefndu til greiðslu málskostnaðar, sem telst hæfilega ákveðinn 90.000 kr., og hefur þá verið tekið tillit til reglna um virðisaukaskatt.

Helgi I. Jónsson héraðsdómari kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefnda, Margrét Steinunn Bárðardóttir, greiði stefnanda, Goða hf., 161.692,75 kr. ásamt dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. 5. gr. laga nr. 67/1989, af 153.026 kr. frá 15. 10. 1991 til 15. 11. 1991, af 154.938,80 kr. frá þeim degi til 15. 12. 1991, af 158.788,40 kr. frá þeim degi til 15. janúar 1992 og af 161.692,75 kr. frá þeim degi til greiðsludags og 90.000 kr. í málskostnað, þar með talinn virðisaukaskattur.